

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

זכריה הנביא חי והתנבא בראשית ימי בית שני. בנבואותיו נזכרים בני דורו - חגי, זרובבל ויהושע הכהן הגדול. נבואתו הראשונה של זכריה בפרק א' נאמרה כחודשיים לאחר קריאתו של חגי לבניין המקדש, ונבואתו האחרונה נאמרה לאחר כשנתיים. בדומה לחגי, גם זכריה עוסק בעידוד בניית הבית - מנקודת המבט הנבואית הייחודית לו. ספר זכריה נחלק לשני חלקים ברורים: א-ח, ט-יד. אופיה הייחודי של נבואת זכריה ניכר בחלק הראשון שעיקרו סדרת מראות נבואיים יוצאת דופן שרואה זכריה, וביניהם משובצות נבואות. חלקו השני של הספר מורכב מחזונות העוסקים בעיקר בגורלן של אומות העולם.

1.

'שובו אלי' נבואתו הראשונה של זכריה [א', ב-ו]

נבואתו הראשונה של זכריה משקפת עימות עם שומעיו ביחס לגאולה המתמהמהת וביחס לתשובה הנצרכת. בעוד חגי שהתנבא זמן קצר לפני התייחס לקשיים הכלכליים והזנחת הבית, הרי שזכריה מרחיב את התמונה ומתייחס לחטאים שתחילו עוד בימי האבות ולתשובה הכללית הנצרכת בדורו. בנבואתו משווה זכריה בין דור האבות לדור הבנים, ומבקש ללמד את הבנים לקח ממעשי אבותיהם. הנבואה פותחת בתיאור הקצף שקצף ה' על האבות - המציין את החורבן.

מהי הדרך להפסקתו של קצף זה לפי המשך דברי הנביא? השורש 'שוב' חוזר ארבע פעמים בנבואה: עקבו אחרי אזכוריו ותנו דעתכם להבדל בין הצמד הראשון [ג] לצמד השני [ה, ו]. במה עליהם להבדל מאבותיהם ביחס לתשובה?

2.

מראות זכריה [א', ז-ו, ת]

לאחר נבואת הפתיחה ועד פרק ו' מופיעה סדרת מראות נבואיים שרואה זכריה. מראות אלה מרובים בפרטים וקשים ביותר להבנה, כפי שציין רש"י: 'נבואת זכריה סתומה היא מאוד כי יש בה מראות דומות לחלום הניתן לפתרון, ואין אנו יכולים לעמוד על אמיתת פתרונו עד יבא מורה צדק'. עם זאת, נעמוד על הקווים והמאפיינים העיקריים של המראות וננסה לברר את משמעותם הכללית.

א | תופעת המראות הנבואיים איננה ייחודית לזכריה, ומצאנו דוגמתה אצל עמוס ואצל יחזקאל, אולם היא בולטת ביותר אצל זכריה. מה טעם הדבר? היעזרו בדברי **רד"ק**: 'ראיתי הלילה - מראות זכריה סתומות מאד כמראות דניאל ולא כן מראות שאר הנביאים כי כח הנבואה היתה הולכת ודלה מימי הגולה לפיכך לא בארו את דבריהם ולא הבינו המראות כאשר הם ואמר ראיתי הלילה במראות הלילה ראיתי זאת המראה שראיתי'.
ב | מעמדו השונה של זכריה כנביא עולה גם מהכינוי שהוא מעניק לנביאים שקדמו לו: 'נביאים הראשונים' [א'ד; ז'ז; ז'ב] מה ניתן ללמוד מכינוי זה על תפיסתו העצמית של זכריה? ראו גם את דברי המשנה והגמרא **סוטה מח ע"ב** 'משנה: משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים. גמרא: אמר רב נחמן בר יצחק: מיהם נביאים הראשונים? להוציא מחגי זכריה ומלאכי שאחרונים הם'. [צרפו לכך את מקומם המרכזי של המלאכים במראות לעומת היעדר התגלות ה', ואת הפירוש לפסוק ה המובא אצל **ראב"ע**: 'הטעם דעו כי תפסק הנבואה וזה טעם 'הלעולם יחיו', רק דברי התורה וחקים הלא השיגוה אבותיכם כי בתורה כתוב אם תשוב אל השם ישיב שבותך על כן וישבו ויודו].

3.

מראה הסוסים [א'ו-יז]

המראה הראשון שרואה זכריה הוא מראה הסוסים. במראה זה מוכרעת דרך הפעולה האלוהית ומתקבלת ההחלטה לגאול את העם.

א | עמדו על זיקתו המילולית והעניינית של מראה הסוסים לנבואת הפתיחה. בדקו את אזכור ה'קצף' בשתי הנבואות [ב, טו]. עיינו בכושיח בין המלאך לה' בפסוקים יא-יז: מהי העילה לגאולה בפסוקים אלה, ובמה היא שונה מהנבואה הראשונה? כיצד ניתן לדעתכם להסביר את הפער בין הנבואות?

ב | מה מסמלים הסוסים במראה? להבנת תפקידם הסמלי היעזרו בדברי ראב"ע: 'כל מעשה השם הנכבד על ידי המלאכים הם עשי דברו, והנה המשל שיבינו בני האדם למלך יושב על כסאו וישלח שלוחיו מהם רוגלים ומהם רוכבים על סוסים שיבואו מהרה ויודיעוהו הדברים שהם בממלכתו וככה זה'.

ג | השוו את תיאור תפקיד הסוסים [א'ו-יא] לתיאור המלאכים והשטן באיוב א', ז: שימו לב להקשרו של התיאור ותפקיד המלאכים שם בעניין הגמול בעולם הזה. נסו לבאר לאור הקשר זה את תפקיד המלאכים אצלנו.

4.

מראה הקרנות והחרשים [ב'א-ד]

לאחר ההחלטה הכללית על שיבת ה' לירושלים באים שני מראות המייצגים את יישום ההחלטה. המראה נחלק לשני שלבים הקשורים זה בזה. מראה ארבע הקרנות [א-ב], ומראה ארבעת החרשים [ג-ד]. במראה הראשון המהווה הכנה למראה השני רואה זכריה את הקרנות ובמראה השני מראהו ה' את החרשים. כיצד מהווה מראה זה הגשמה של ההחלטה הקודמת? [פס' טו].

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק"  perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

5.

מראה האיש המודד [ב',ה-ט]

מראה זה בדומה למראה הקודם נחלק לשני שלבים - הוראת המלאך הראשון [ה-נ], ותיקונה בידי מלאך אחר [ז-ט]. גם שני שלבים אלה רמוזים במראה הראשון [א',טז,ז]. מה הצורך בשני שלבים אלה ומה מסמל כל אחד? שני נימוקים מובאים בדברי המלאך לביטול התכנית המקורית של בניית החומה. עמדו על ההבדל בין הנימוקים [מהם השלכותיה של בניית החומה] ולאיזה מישור מתייחס כל אחד.

הרחבה- מתוך ספר הוכזרי

"רַנִּי וְשִׁמְחִי בְּתַצִּיּוֹן כִּי הִנְנִי בָא וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכְךָ נָאָם ה'" [זכריה ב' י"ד]
הכוזרי מתייחס לפסוק זה ומסביר את הסיבה לאי מימוש:

כד) אמר החבר: אכן מצאת מקום חרפתי מלך כוזר כי אמנם חטא זה הוא אשר בגללו לא נתקים היעוד אשר יעד האלוה לבית השני 'רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוך נאם ה' כי הענין הא-לוהי עמד לחול עליהם כבראשונה אלו נענו כלם לקריאה ושבנו לארץ ישראל בנפש חפצה, אבל רק מקצתם נענו ורובם והחשובים שבהם נשאר בבל מסכימים לגלות ולשעבוד ובלבד שלא יפרדו ממשכנותם ומעסקיהם. ויתכן כי על זה רמז שלמה באמרו 'אני ישנה ולבי ער' כנה הגלות בשם שינה ואת התמדת הנבואה בקרבם בשם לב ער. ובאמרו קול דודי דופק כיון לקריאה אשר יקראם הא-לוה לשוב לארץ. המלים 'שראשי נמלא טל' הן כינוי לשכינה היוצאת מצל קורת המקדש. 'פשטתי את כתנתי' מורה על התעצלם להשמע לקריאה ולשוב לארץ ישראל. 'דודי שלח ידו מן החור' רמז לעזרא הפוצר בהם ולנחמיה ולנביאים האחרונים. סוף דבר רק חלק מן העם נענה ולא בלב שלם ולכן גמלם הא-לוה כמחשבת לבם ונתקימו בהם ההבטחות הא-לוהיות רק במדה מצמצמת כפי מעוט התעוררותם, כי הענין הא-לוהי אינו חל על אדם כי אם לפי הכנת האדם: אם מעט - מעט, ואם הרבה - הרבה. אף אנו אלו היינו מוכנים להתקרב אל א-להי אבותינו בלבב שלם כי אז היה הוא ית' מושיענו כאשר הושיע את אבותינו במצרים. עכשו שאין הדבר כן אין הדברים שאנו אומרים בתפלותינו 'השתחו להר קדשו' והשתחו להדם רגליו' והמחזיר שכינתו לציון וכדומה כי אם כדבור התוכי וכצפוף הזרזיה, כי בלא כוונת הלב אנו אומרים דברים אלה או דומיהם כאשר העירות בצדק שר הכוזרים.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק"  perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

ביאורי מילים

פרק א'

[ה] **אָבוֹתֵיכֶם אֵינָהּ הֵם וְהַנְּבִיאִים הַלְעוֹלָם יַחֲיוּ:** הנביא שואל את העם שאלה רטורית, העוסקת בגורל האבות שלא שמעו לדברי הנביאים ונענשו על חטאיהם. בתגובה משיב העם שגם הנביאים מתו למרות שלא חטאו. בפסוק הבא משיב הנביא שהנבואות של הנביאים התקיימו בדיוק. פירוש אחר: זהו המשך דברי הנביא, שהנביאים לא יחיו לעולם ולא יוכלו להתריע בפני העם תמיד.

[ו] **הַלֹּא הִשִּׁיגוּ אֲבוֹתֵיכֶם וַיָּשׁוּבוּ...:** לאחר שהעונשים פקדו את אבותיכם הם הודו בחטאיהם ושבו.

[ח] **וְהוּא עֵמֵד בֵּין הַהֲדָסִים אֲשֶׁר בַּמִּצְלָה וְאַחֲרָיו סוֹסִים אֲדָמִים שְׂרָקִים וּלְבָנִים:** המלאך עמד במצולה - מקום עמוק או בריכת מים, ואחרייו סוסים בצבעי אדום ולבן. יתכן שהם מתוארים כעין סוסי אש.

[טז] **וְקוּ יִנְטָה עַל יְרוּשָׁלַם:** הקו הוא משקולת הבניין - אנך, והיא משמשת כאן כדימוי לבנייתה מחדש של ירושלים.

פרק ב'

[ב] **אֵלֶּה הַקְּרָנוֹת אֲשֶׁר זָרוּ אֶת יְהוּדָה אֶת יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַם:** קרנות הן כלי מלחמה מברזל שנועדו להרוס את חומת העיר, ומסמלות את חורבן ירושלים בידי הגוים.

[ד] **וַיָּבֵאוּ אֵלֶּה לְהַחְרִיד אֹתָם לַיְדוּת אֶת קְרָנוֹת הַגּוֹיִם:** החרשים הם בעלי מלאכה העוסקים בברזל, ותפקידם לשבור את קרני הברזל של האומות כעונש על פגיעתם ביהודה.

[י] **הוּי הוּי וְנָסוּ מֵאֶרֶץ צָפוֹן נָאִם ה':** כחלק מצפיה לגאולה בעת בניין המקדש קורא הנביא לישראל שבתפוצות לברוח מארצותיהם אל ארץ ישראל, שהיא מקומם.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק"  perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555